

KUSTBON

Nr 3. Årgång 21

ORGAN FÖR
ESTLANDSSVENSKARNA I SVERIGE

September 1964

Ruinerna av birgittinerklostret utanför Reval

Foto E. Kirchhoff

Utgiven av Svenska Odlingens Vänner.

Redaktör och ansvarig utgivare: *Edvin Lagman*

Redaktionssekreterare: *Lars Broman*.

Red. och exp. Eknäsvägen 2. Stockholm K.

Kustbons postgiro: 19 72 07. Tel. 53 16 37.

Utkommer 1964 med fyra nummer.

Prenumerationspris 1964 7 kr.

Annonspris: 1/1 200:—, 1/2 115:—, 1/4 60:—,
1/8 35:—

Förlovnings-, vigsel- och födelseannonser 5 kr.

Dödsannonser 30 kr.

Härnösand 1964 — Härnösands Boktryckeri Aktiebolag

SVENSKA ODLINGENS VÄNNER

hälsar Er välkommen till

Höstsamkväm

lördagen den 7 november kl. 19.00

i Margaretaskolans festvåning

Adolf Fredriks Kyrkogata 10, Stockholm

Sigrid Helding berättar om Reval,

Ragnar Treiberg visar bilder

Sång — Kaffe

STYRELSEN

Innehåll:

	Sid.
<i>Hantverk och konsthantverk</i>	2
<i>Från Vippal och Korkis</i> av Edvin Lagman	3
<i>Dorpat — en universitetsidyll i går. Hur är det i mor- gon?</i> av Allan Ingelson	5
<i>Njutning och försakelse</i> av John Lindström	7
<i>I Saltsjöbaden</i> av E. L.	8
<i>Korta notiser</i>	8
<i>Hjalmar Pöhl in memoriam</i> av Elmar Nyman	9
<i>Hjalmar Pöhls jordfästning</i> av Arthur Johanson	10
<i>Svenska Odlingens Vänners minnesord över Hjalmar Pöhl</i>	11
<i>SOV:s årsberättelse 1964</i>	12
<i>Familjenytt</i>	12—16

Hantverk och konsthantverk

Flera sidor av den estlandssvenska bosättningen har ägnats intensiv forskning. Det gäller framför allt språk, ortnamn och historia. Även arbetsliv och festseder har behandlats. Rågöarna och Runö har skildrats i egna monografier, Gammalsvenskby har fått sina öden förevigade i ett specialarbete. I det nu utkommande samlingsverket *En bok om Estlands svenskar* belyses med hjälp av forskningens nyaste rön folkgruppen så allsidigt som möjligt.

Allt kommer dock inte med. Det finns mycket som inte har återgivits i skrift, mycket går inte heller att sätta på papperet. Främst tänker man här på den handskicklighet som generationer estlandssvenskar hade tillägnat sig, bevarat och värdesatt högt. Ofta hör man talas om hur den eller den satt en gammal bostad i skick — till stor glädje för värden — hur han tillverkat redskap eller hur han snickrat olika typer av laggkärl. Mindre hör man kvinnornas arbete nämnas, tyvärr, måste man säga, för med vävstol, knypeldyna och stickor åstadkommes mycket, som är värt att beundra och bevara.

Tyvärr finns ingen plats där estlandssvenskarna själva skulle kunna samla och ställa ut sina alster. På de museer som finns försvinner sådant alltför lätt i de stora sammanhangen. Därför vore det naturligtvis i hög grad önskvärt att få en lokal för enbart vårt eget hantverks produkter. Men ännu viktigare än detta vore att få ut dessa produkter i levande livet. Vem önskar sig inte en stavad smörbytta, en "vaskvanna", en "tynnel", en "lägel", en ormsökista, ett runötäcke, några rågöspetsar eller någon runöbrosh i silver? För att nu inte tala om alla de föremål som inte går att räkna upp här.

Vad sägs om följande förslag: 1. för att bevara den teoretiska kunskapen insändes till *Kustbon* arbetsbeskrivning på estlandssvenska hemslojdsprodukter; 2. de som tillverkar sådana och vill sälja annonserar härom i *Kustbon*.

Vore icke detta ett utmärkt sätt att få vackrare hem med vackrare minnen! Och sen får vi väl se, om vi inte på något sätt skulle kunna få till stånd en utställning. Många intresserade finns.

Edvin Lagman

FRÅN VIPPAL OCH KORKIS

Den 16 juni 1935 kom det båtar med klingande hornmusik över sundet från Rågöarna till Aklop i Vippal, och från de andra svenska bygderna kom gäster landvägen genom skogarna. Man samlades för att hylla en svensk bygd som kämpat sig ut ur mörker och glömska. Den konkreta manifestationen var invigningen av en svensk folkskola i byn.

Till följd av yttre betingelser hade Vippal och Korkis mött hårdare öden än de flesta andra svenska bygderna i Estland. Den svenska bosättningen i Vippal och Korkis hade aldrig fått någon klar geografisk avgränsning, olyckliga omständigheter berövade svenskarna där deras privilegier och bringade dem i samma rättsliga status som esterna.

Men vi skall söka kasta en blick tillbaka på dessa svenskbygdens öden, på deras uppkomst, framväxt och kamp för tillvaron.

Vi saknar exakta uppgifter om när de första svenskarna slog sig ned i Vippal och Korkis. Under senare hälften av 1200-talet förrättades av biskop Herman von Buxhöwden på Ösel och fogden Ruste i Leal samt kapten Lettgast från Reval gränsdragning mellan Harrien och Vik. Egendomligt levande träder omständigheterna vid denna förrättning oss till mötes. En bonde, Mandes från Tokomägi, bar enligt tidens sed glödande järn för att bevisa sin äganderätt, gränslinjen går över föremål som visar oss terrängen. I det protokoll som därvid upprättades finns endast estniska ortnamn, främst bland dem Keip, som då benämndes Kapen Kayo eller Kaypenkoya, d v s Keips brunn. Andra namn är Veyttepeh och Tokomeki, väl samma som Togumaa eller Tockemecke — en stor by i Vik; 1402 nämnes Keip åter som Kaypenkayue, 1451 nämnes Cariestoya som gräns mellan landskapen. 1583 sägs det, att Vippalvacan består av svenska bönder. Där finns alltså angivet, att en svensk bosättning existerar. Men det är klart, att denna bosättning måste vara äldre än 1583.

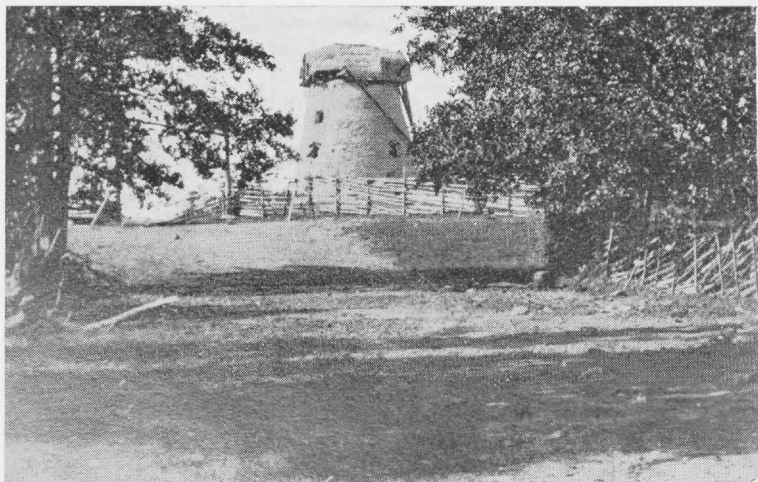
Vippal och Korkis låg inom Padis klostrets område. Där ägde under medeltiden en livlig koloniseringsverksamhet rum. Inom vackorna Wichterpal, Kurcks, Strand och Rågö levde företrädesvis svenskar, så som framgår av vissa direkta uppgifter och bl. a. av skattepålagnas sammanställning.

Padis kloster hade under medeltiden betydande besittningar i Finland (Nyland): i Kyrkslätt Munkkulla, Bro, Strömsby, Edet och Näset; i Pojo

Billnäs eller Skawistade, i Ingå Stor Ramsjö eller Rawaldzöö; i Karis byn Finnby; dessutom under någon tid Ängvik vid Kyrkslätt och Dönsby (Lakukulla) vid Karis. Det är inte uteslutet, att klostret dirigerade eller i varje fall underlättade en invandring till Vippal och Korkis från dessa områden i Nyland.

Vissa upplysningar om de svenska kolonisternas ursprungsorter kan kanske fås ur ortnamnen. Dessa bör över huvud taget kunna bidra med uppgifter om bebyggelsens framväxt. Att esterna är äldre än svenskarna i dessa trakter visar ett flertal namn. *Vippal*, estn. Vihterpalu, är av estniskt ursprung, förleden är ett växtnamn, som betyder vägtorn, och efterleden betyder hed, skog. Estniskt är också *Aklop*, *Apelka*, på estniska Allikelepa "källområdet, källmarken", förmodligen också *Kivra*. *Keip*, som nämnts här ovan, är troligen ett estniskt person- eller terrängnamn, *Vanika*, *Valkma* och *Päts* är säkerligen också estniska. Annorlunda ställer det sig med de övriga byarna. *Näsbyn*, även *Finsnäs*, är svenskt, kanske med hänsyftning på Finland; Finnäs finns nära Snappertuna. *Brask* innehåller med all sannolikhet det bekanta estlandssvenska ordet *brask* "täta vassruggar på sumpig mark, sumpig snårskog" o. d., *Bole*, *Böle* eller *Bölest by* är ett namn som återfinns i Borgå landsförsamling, Sjundeå, Tenala, Pernå, Pojo och Sibbå i Nyland. *Uglas* skrivs på 1500-talet Oukulla, det är möjligen ett av de i Sverige och Svenskfinland vanliga *kulla*-namnen. T. o. m. *Mose*, som låter så estniskt, finns eller har funnits i Nyland: i Elimä, Esbo och Lojo noteras Moasio. *Tammes* låter likaså estniskt, men den svenska formen *Tammesbyn* för tankarna direkt till Tammikylä, finskt namn på Kurck i Kyrkslätt, Nyland. Där finns Kurk eller Tammi-kylä jämte Överkurk eller Kurkeby. *Korkis*, äldre Kurkus, skulle väl gå att tolka utur det estniska ordet kurk, merkurk "sund", men sammanställningen Korkis och Tammesbyn samt Kurkeby och Tammikylä gör det sannolikt, att dessa bynamn medtagits av invandrare från Nyland till Estland. Motsvarighet i Nyland har dessutom namnen *Domers*, *Engesbyn* eller *Englama* och *Atukiila* eller *Atta*.

Genom namnen antydes en invandring av nybyggare från Finlands svenskbygder. Kolonisterna kom emellertid nästan omedelbart i kontakt med esterna; en del gamla byar har nämligen estniska namn. Den svenska expansionen visar sedan ett kraftigt upptåg som fortfar ett par

*Godsets kvarn går sakta men
säkert mot sitt förfall*

århundraden efter det att den svenska koloniseringen i de övriga svenskbygderna redan nått sin kulmen, men till följd av att vippal- och korkissvenskarna inte bodde ensamma inom ett geografiskt slutet område utan var uppblandade med ester, inträdde småningom en återgång för svenskpråkigheten i Harriens kustbygder.

Hur vippal- och korkissvenskarnas tillvaro gestaltade sig under medeltiden och hur deras livsvillkor var utformade vet vi föga om. Att de åtnjutit vissa privilegier liksom de andra estlandssvenskarna framgår emellertid av senare stridigheter mellan bönder och godsherrar i dessa trakter. Här som annorstädes sökte man kringskära svenskarnas rättigheter och personliga frihet. Privilegiets original gick förlorat och senare hade vippalsvenskarna bara avskrift av en avskrift att uppvisa.

Estlandssvenskarnas skattesatser och dagsverksnormer låter oss förmoda, att den dagliga tillvaron fylldes av arbete på åker och äng, av fiske och skötsel av boskapen, som spelade en viktig roll i svenskarnas hushåll. Ormsöbönderna gjorde dagsverken på Neuenhof, svenska bönder arbetade också på Wittenfelde-Linden (Ungru), likaså på Padis och tyska ordens besittningar i Harrien. Saastnasvensken gjorde på Matsals adelsgods 2 höddagar, 2 dagar täckte han tak för godsets räkning och han skulle dessutom hålla en person 2 dagar årligen vid herrgården. Annan arbetsskyldighet kunde också komma i fråga: lastning av fartyg, linberedning och spånad. "Fribönderna" i Roslep synes i stället för dagsverken ha omhänderhaft fisket i Spithamnån ävensom tillsynen av fiskebodarna. Dessutom skulle de hålla skottkärror, tunnband, skovlar, tråg och kar i brygghuset. Vissa omständigheter — hållandet av "härhäst" och vaktmanskap på en del orter — tyder också på krigstjänstplikt.

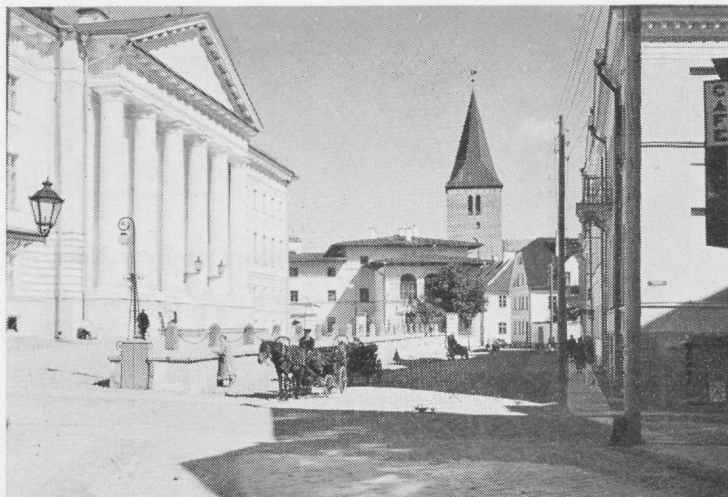
Gångna tiders människor drabbades hårt av krig och sjukdomar. 1657 drog en pest härjande fram, på 1690-talet utbröt hungersnöd. 1697 ingav

bönderna på Rågö och under Padis kloster en böneskrift till generalguvernören över Estland, att de måtte få hjälp med spannmål till bröd och utsäde. Generalguvernören befallde med anledning därav godsherrarna att föranstalta om sådan hjälp, för att bönderna inte skulle förgås av hunger.

1710 kom den stora pesten, den som lever kvar i talrika berättelser hos folket. Dess härjningar var fruktansvärda. På Nuckö dog 1259 personer, medan 683 överlevde. På flera håll var antalet offer ännu större. 1712 års folkräkning — "inkvisition" — visar, att pesten i S:t Matthias och Kors socknar, där de flesta svenskorna i Harrien låg, skördade 72,7 proc. av invånarna.

Under ryska tiden förlorade fastlandssvenskarna i Harrien sina tidigare friheter och jämställdes rättsligt med de estniska bönderna. 1796 sökte de genom generalguvernören få sin förra rättsliga ställning återupprättad, men förgäves. Man sade att de länge utan att klaga fördragit sina villkor, att de inte hade privilegieurkunder i original att uppvisa o. s. v. 1779 gjordes ett nytt försök, men med samma resultat. Myndigheterna hotade t. o. m. med straffåtgärder.

När Carl Russwurm, författaren till Eibofolke, under första hälften av 1800-talet kom till Vippal och Korkis kunde han också endast konstatera, att svenskarna "unter denselben Verhältnissen wie die Ehsten leben, da ihre Privilegia nicht anerkannt wurden" (lever i samma omständigheter som esterna, emedan deras privilegier inte blivit erkända). Och dock hade Karl IX stadfäst de gamla rättigheterna. På Russwurms tid meddelades konfirmationsundervisning på estniska, och genom giftermål och flyttningar hade det estniska inslaget blivit så starkt, att år 1850 av godsets 1205 underlydande endast omkring 350 var svenskar. Av dessa talade de yngre hellre estniska än svenska. Endast i ett tjugotal hem undervisades barnen enligt svenska läroböcker och i katekes på svenska. De övriga använde nästan bara estniska böcker, och så, säger Russwurm,

Den pampiga entrén till Dorpatuniversitetet
Foto E. Kirchhoff.

Dorpat universitet grundades år 1632 på initiativ av en av sin tids lärdaste svenskar, Uppsala universitets store kansler, generalguvernören över Livland, Ingermanland och Karelen Johan Skytte och fick sin stadfästelse av Gustav II Adolf, som utfärdade stiftelseurkunden i lägret i Nürnberg den 30 juni. Generalguvernören Skytte blev det nya universitetets förste kansler.

Detta gamla vördnadsbjudande universitet, Academia Gustaviana, har genomgått skiftande öden. Det har nedlagts och återupprättats ett par gånger, förde under Estlands självständighetstid ett blomstrande liv, men förvandlades under andra världskriget till ett ryskt universitet och är nu estniska socialistiska sovjetrepublikens statsuniversitet.

Dorpatuniversitetet degraderas

I senaste utgåvan av "Lilla Sovjetencyklopedin" (1960) anges 1802 (sic!) som grundår, dvs. det år då universitet åter öppnades efter ett längre avbrott i verksamheten. Därmed har Dorpatuniver-

"synes det svenska elementet här väl i en icke alltför avlägsen framtid komma att överflyglas av det estniska".

Den ekonomiska situationen i Estland förbättrades allmänt mot slutet av adertonhundratalet; i varje fall öppnades vissa framtidsperspektiv. De första gårdsköpen i svenskbygderna ägde rum i Vippal på 1870-talet. Men svenska språket förde en tynande tillvaro under ständig tillbakagång. Först under Estlands självständighetstid åstadkoms genom behjärtade människors — framför allt kanske Martha Gottkampfs — arbete en vändning i skeendet. Trots de estniska myndigheters nas och de lokala antagonisternas motstånd kunde med efterföljarna till den svenska klass, som 1922 tillkommit vid den estniska skolan på herrgården, en ny svensk skola 1935 öppnas i Aklop. För vippalungdomarna hade ett fönster mot väster slagits upp.

Allan Ingelson

DORPAT - en universitetsidyll i går.

Hur är det i morgon?

sitetet degraderats till en av de yngre högskolorna i Sovjetunionen, ehuru det faktiskt är den äldsta — Moskvas högskola tillkom 1755.

Det statliga universitet i Tartu, som det nu heter, är anslutet till nätet av högre sovjetiska läroanstalter och underställt ministeriet för de högre skolorna i Moskva.

Under det sovjetiska herraväldet har den fria västeuropeiska forskningsverksamheten försvunnit och universitetet sjunkit ned till ett slags provinshögskola. Och studenterna uppfostras i kommunistisk ideologi vid den nya fakulteten för samhällstjänst.

4.000 i universitetsidyll

När vi hade nöjet att göra den lilla universitetsidyllen Dorpat var det sol och sommar och en tryckande värme. Studenterna — det fanns över 4.000 år 1931 — hade med en del undantag flyktat, och endast militärer, fattiga ryssar, judar, affärstyskar och energiska ester trängdes i all samsa på de kullerstensbelagda gatorna. Det var i sanning en brokig blandning. Man mötte folk i rena lumpor med sockor på fötterna i stället för skor. Vad som särskilt föll i ögonen var den massa militärer som man stötte på. De låg inkvarterade i vanliga boningshus i brist på kaserner. Och det klagade de inte över . . .

Liksom i Reval har man i Dorpat ett Domborg. Det är visst lika efterhängset som Storgatan i svenska städer. Uppe på Domborget ligger en vacer skogspark med en gammal praktfull kyrkruin, ett observatorium och några andra byggnader som tillhör universitetet.

Förrämlig byggnad, pampig entré

Det gamla universitetet ligger ett stycke från det nuvarande och hade tagits i besittning av farmaceuterna. Det nya är en verkligt förrämlig byggnad med pampig entré.

Inne i universitetets konstmuseum, ett inom parentes sagt ståtligt sådant, stötte vi på en trupp

Dorpatstudenternas Dombro: Katarina II:s gamla stenbro över Embach

Foto O. Haidak

finska studenter som var på studiefärd. Det var agrarer från olika finska nationer, och t. o. m. de blågula kårbanden lyste i samslingen. Vi försökte oss på ett samtal med de blågula bandens bärare, men han begrep eller rättare sagt låtsades ej begripa ett ord. En kollega från Savolaks var mera frispråkig. De finske färdades från Reval i buss och tog sevärldheterna i förbifarten — enkelt och praktiskt.

I parken utanför universitetskyrkan reser sig hjältekungens staty. Han har ena handen på svärdsfästet, och i den andra håller han statuterna för universitetet. Bredvid står en kanonfotograf med tama duvor, och han förevisar våra sköna anletsdrag för 25 öre. Gustav II Adolf bildar dekorativ bakgrund . . .

Vi hade turen att träffa jur. kand. Ilmar Lill, en av kårpamparna, som ännu ej bytt ut stans hetta mot något svalkande . . .

Praktiskt arbete och studier

— Studenterna här liksom i Sverige och överallt annorstädes är mera arbetsbetonade än förr, och oftast har de förvärvsarbete vid sidan av studierna, berättar hr Lill. Det finns såna som måste klara sig på 50 kronor i månaden, men det blir ytterst knappt. 100 à 125 kronor är nog det vanligaste. Ett ordentligt rum får man för 30—40 kr per månad, och en middag på Studentföreningen kostar cirka 60 öre. Och för att ytterligare hjälpa studenterna har grundats en kooperativ bokhandel, som ägs av studentföreningen.

Vid universitetet finns ett 30-tal nationer (korporationer), fortsätter han. Men man är inte tvungen att vara med i nån nation. Det är fullkomligt frivilligt. Men man vill gärna vara med. Av hundra sökande tas ett tjugotal in efter nationens val. Blott ett fåtal nationer är organiserade landskapsvis som i Sverige. Några politiska sammanslutningar existerar inte. De stora nationerna har egna nationshus, och de äldsta är Vironia, Frat. Estica, Sakala, Ugala, Rotalia, Revalia och Frat. Liviensis. Samtliga har sina egna traditioner och sina egna färger. Nationerna fungerar som ett slags domare, och en skandal och en låneförseelse straffas. Ett straff är att vederbörande för

en viss tid mister sina färger. Bara de yngsta, de s. k. selters, bär inga färger annat än vid högtidliga tillfällen.

Vid sidan av nationerna fanns för de drygt tusen kvinnliga studenterna fyra damkorporationer.

Duellerar blott med rapir

Exkursioner, resor, sporttävlingar o. d. arrangerades av en särskild organisation, som kallades Sell och där såväl estniska som finska, lettiska och litauiska studenter deltog. Tyskar och ryssar hade särskilda korporationer.

— Duellerar ni?

— Jo, en gammal tradition avskaffas inte för att den är förbjuden, svarar hr Lill. Men vi duellerar inte på pistol, endast med rapir, ett slags sabel med ordentliga handskydd. Och dessutom har vi alltid ansiktsmask, så vi ser inte ärriga ut som våra tyska kolleger.

Första maj samlades man på nationerna och tågade med facklor till rådhuset för att sjunga. Sen gick tåget till universitetet, där ordföranden höll ett fosterländskt tal, som borgmästaren besvarade. Fortsättningen var precis som i Sverige . . . På universitetets årsdag var det teaterföreställning med åtföljande bal.

"Alte Herren" hjälpte de fattiga

— Vi håller kontakt med äldre, utexaminerade studenter, säger hr Lill till sist. Dessa "filister" har alltid tillträde till våra sammankomster och fria aftnar. Dessa "alte Herren" lever på så sätt med i studentlivet och hjälper ofta begåvade men fattiga yngre kolleger. Det finns många som har det mycket knapert . . .

Vi stötte också på en annan trevlig kännare av studentlivet, fil. dr Juhan Vasar, som disputerat på en avhandling om Carl XI:s reduktion och dess betydelse för de livländska bönderna. En del av materialet hade han samlat i Stockholm, som han fann förtjusande. Inackorderingstanten tyckte han däremot inte om, inte minst därför att "tantan på Vidargatan" trodde att han var från Montenegro.

Ja, det var några glimtar från Dorpat — en universitetsidyll i går. Hur är det i dag och i morgon?

John Lindström

NJUTNING OCH FÖRSÄKELSE

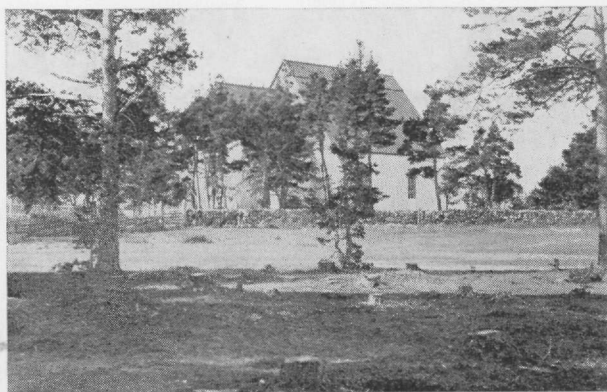
Text: Luk. 16: 19—31.
Rike mannen och Lasarus.

1. Åtskillnaden mellan dem i den timliga världen

Medan den rike mannen levde, njöt han av livet och tog ut allt av denna världens goda. Han levde var dag i glädje och prakt. Han levde i överflöd. Hur den rike mannen kommit över sina rikedomar, veta vi icke. Måhända genom arv, måhända genom spekulationer, måhända ock genom ärligt arbete och sparsamhet. Alltnog, han levde i lyxens värld. Han var en lyckans gunstling, såsom människor i allmänhet se saken.

Men han levde utan Gud den flyende nådens dag. Han hade hört sanningen, ty av hans tal i dödsriket förstå vi, att Gud hade nått den rike mannen med sanningens ord i nådens tid. Han hade dock bortstött Guds kallelser. Han hade vänt sitt hjärta från ordet. Han frågade icke efter Moses och profeterna. Han hade lockats in i njutningens värld utan att försaka något av detta livets goda. Men trots sina rikedomar och sin livsnjutning, var han innerst inne fattig, ty han saknade kärlek och barmhärtighet. Han var hård mot de fattiga och hjälpbehövande. Den stackars Lasarus fick ligga utanför hans palats i trasor och svält. Hans synd bestod dock icke däri, att han var rik, utan däri, att han saknade barmhärtighet.

Lasarus var en fattig och sjuk man. Varför? — Det veta vi icke. Han levde i armod och stod på livets skuggsida. Men fattigdomen och sjukdomen gjorde honom icke salig. Många fattiga läsa vi om i skriften, som i sin fattigdom voro gudlösa. Men den fattige Lasarus var rik i all fattigdom och i allt han fick försaka i detta livet. Han hade drivits till Herren och förtröstade på honom. Han kunde, trots allt sitt lidande och sin försakelse, sjunga: "Fattiga ger han sin rikedom, Låker de slagnas sår, Själ som var bunden och trött och tom, Frihet och glädje får". Den fattige Lasarus hade en andlig skatt i sitt hjärta, som gjorde honom rik. Han led visserligen brist på timligt bröd, men han fick sitta, så ofta han ville, vid Herrens rikt dukade nådebord. Där fanns alltid plats för Lasarus. Herren hjälpte honom igenom detta jordelivet. Och vid slutad

Ormsö kyrka

vandring träder dödens utjämning fram mellan den fattige och den rike mannen.

2. Jämlikheten inför döden

Inga diametrala sociala motsättningar komma här i dagen mer. Döden har åstadkommit denna nivellering. Den utjämnar allt. Jämför vi nu den rike mannen och Lasarus, så finner vi, att de äro likställda. Dödens utjämning träder emellan rik och fattig.

Den rike mannen fick ut sitt goda medan han levde och nu vid resans slut rann alla hans rikedomar och njutningar ut i sanden. Vixit, dum vixit, laetus — han levde glad medan han levde. Hela hans liv var en njutning av denna världens goda. — Ingen försakelse för sin nästa och av sina begär. Vid sitt jordelivs slut var han lika fattig och naken som tiggaren Lasarus.

*Så den arma som den rika
Nalkas ett och samma slut
Döden skall dem göra lika
Och all skillnad plåna ut.*

I döden är allas lott lika. Men det varar blott för ett ögonblick.

Om ock döden utjämnar de många klyftorna här i världen så avslöjar den det stora svalget i evighetens värld.

3. Svalget mellan dem i evighetens värld

Tillvaron bortom döden ha vi icke sett. Vi kunna icke lyfta bort förlåten från evighetens värld och se vad som döljer sig för våra blickar. Men Frälsaren drager i viss mån undan täckelset. Ty av Abrahams ord till den rike mannen framgår, att där finns ett svalg. — En klyfta mellan den ena människan och den andra och även mellan den ena världen och den andra. Men svalget mellan den rike mannen och Lasarus var icke svalget mellan rikedom och fattigdom. Ty här är ingen skillnad mellan rik och fattig. En rik människa kan i livet i det väsentligaste ha varit en Lasarus. Klyftan beror på, om människan under sitt jordeliv, sin nådatid, lyssnat till Guds ord och hörsammat det eller ej, och om Gud i henne fått skapa ett vist hjärta.

Strandparti med en ör i Estlands svenskbygd.

Någon har sagt: "I vågskålen för evigheten väges icke guldet utan hjärtat." I evighetens värld frågas icke efter vilka poster vi beklätt, vad vi varit eller vad vi ägt och hur vi njutit, utan vad vi blivit för den andra världen.

Vår Herre har genom liknelsen rullat upp för oss en gripande tavla med allvarliga varningsord. Två olika livsöden ha skildrats. Vi ha mött dem i denna världen och i den tillkommande. Må vi så, i motsats till den rike mannen, söka livsvärden som evigt bestå. Det blir ju till slut det avgörande: om man har något att gå till, när man skall gå ifrån allt. Må vi möta våra medmänniskor i Guds kärleks namn. Ännu är inte nådens dag förliden att hjälpa och trösta. Må vi försaka något av vårt eget och av vår själviskhet och vår egen livsnjutning.

Tror du kanske som den rike mannen, att livet är en ström, som skall brusa fram och bara njutas utan att man får hejda den? Minns då, att blott vid fördämningarna stegras livsströmmen.

Och vad i livet kan hejda och hämma njutningen om icke försakelsen. Den är dock inte alls till för att röva bort njutningen, utan för att höja den. Enbart förmånen att begära av detta livets goda, gör ingen människa lycklig — varken i tiden eller i evigheten. Men behärska vi njutningen och försakelsen, kan vårt liv därigenom mera andeligen gestaltas för en annan bättre värld.

Erik Joh. Stagnelius ger oss härvidlag en god levnadsregel genom sina lärdoms- och vishetsord:

*Mänska! vill du livets vishet lära,
O, så hör mig! Tvenne lagar styra
Detta liv. Förmågan att försaka
Är den första. Tvånget att försaka
Är den andra. Adla du till frihet
Detta tvång, och, helgad och försonad,
Över stoftets kretsande planeter,
Skall du ingå genom ärans portar.*

Kristus själv säger: Om någon vill efterfölja mig så försake han sig själv.

I SALTSJÖBADEN

SOV:s årsmöte och den estlandssvenska somardagen kom sent i år — söndagen den 6 september. Men vädret var som nästan alltid vid dessa sammankomster vackert, och en myckenhet människor hade samlats ute på Restaurangholmen i Saltsjöbaden. SOV:s ordförande Edvin Lagman omvaldes, likaså övriga medlemmar och funktionärer utom Anders Stenholm, som på grund av betungande arbetsuppgifter måste undanbe sig återval. Ny styrelsemedlem blev Elmar Nyman, som nu i ett antal år formellt inte deltagit i styrelsens arbete.

Efter årsmötet följde den traditionella hembygdsgången. Föreningens ordförande talade om bygderna Vippal och Korkis och deras öden i gången tid. Lilian Blees-Pettersson sjöng till ackompanjering av sin syster Synnöve. Slutligen berättade Tomas Dreijer på runska om ett Runö-bröllop. Framställningen illustrerades med bröllopslåtar på fiol. Tyvärr gick mången intressant detalj i föredraget förlorad, därför att mikrofon och högtalare inte fungerade alldeles riktigt. Kanske var det också litet svårt för de övriga estlandssvenskarna att alltid följa med i framställningen på denna dialekt — detta språk, skulle man vilja säga — som är ganska olik annan estlandssvenska. Men det var en intressant upplevelse, säkert var det många som för första gången hörde runska talas.

Den glada samvaron fortsatte efter programmet. Runar Grenfeldt hade som vanligt dragspelet med. Heder och tack!
E. L.

P. S. Ragnar Treiberg tog ett trettiotal utmärkta fotografier från årsmötet och hembygdsgången. De finns till påseende på höstsamkvämet i Margaretaskolan lördagen den 7 nov.

Korta notiser

Fröken Ellen Pelmas från Högbring i Rickul har i en riksomfattande sångtävling placerat sig som etta inom den seriösa klassen. Ett stipendium på 1.000:— kr för vidareutbildning samt löfte om en större filmroll blev belöningen.

☆

Fru Ingeborg von Etholén-Ingelson, Stockholm, har avlagt fil. kand.-examen vid Stockholms universitet. Hon blev student i Reval 1922 och har tjänstgjort som utlandskorrespondent och lärare i Sverige.

☆

I Solhems missionskyrka installerades söndagen den 6 september Spånga missionsförsamlings nye föreståndare, pastor Birger Westerberg. Han är född på Ormsö i Estland, kom över till Sverige under kriget 1943 och genomgick 1948—1952 Missionsförbundets teologiska seminarium. Tidigare har han varit församlingspastor i Klagstorp och Karlsborg. Installationen förrättades av distriktsföreståndaren, pastor Martin Buckard.

Elmar Nyman

HJALMAR PÖHL

in memoriam

Hjalmar Pöhl hann under sitt liv utträtta oändligt mycket mer än de flesta. Redan under studentåren i Dorpat anförtröddes han viktiga uppdrag och sedan dess har hans insatser på skilda områden varit många och skiftande.

Sin prästerliga gärning kom Hjalmar Pöhl huvudsakligen att utöva bland sina landsmän såväl i Estland som i Sverige. Efter att 1932 ha avlagt teologie kandidatexamen vid universitet i Dorpat reste han till Sverige och prästvigdes efter avlagda praktiskt-teoretiska prov i Uppsala 1933 av Skarabiskopen Hjalmar Danell. Han innehade därefter under kortare tid prästförordnanden i skilda församlingar i Sverige, innan han 1934 förordnades som svensk sjömanspräst i Reval och t. f. kyrkoherde i svensk-finska S:t Mikael församlingen där. Han åtog sig också föreståndarskapet för sjömanshemmet i Reval, som hans far Hans Pöhl skött under många år. Redan året därpå blev han vald till kyrkoherde på Ormsö, moderns hemö. 1937 utsågs Hjalmar Pöhl till kontraktsprost i det svenska kontraktet i Estland. Han var då endast 29 år gammal.

Hur intresserad Hjalmar Pöhl än var av sin församlingstjänst och de många prästerliga extrauppgifterna — bl. a. en krävande tjänstgöring som kristendoms lärare vid det svenska läroverket i Hapsal — sökte han sig nya verksamhetsområden. Redan under Dorpat-åren hade han engagerats i den svenska folkminoritetens båda huvudorganisationer Svenska Odlingens Vänner och Svenska Folkförbundet i Estland — organisationer som hans far med skicklighet och pondus hade lett ända till sin bortgång. Trots sin ungdom kom Hjalmar Pöhl snart att inta en ledande plats i dessa organisationers styrelser. Hans politiska ambitioner sträckte sig dock långt utöver det lokala eller strängt minoretspolitiska planet. Under slutet av 30-talet intog han en framskjutet ställning bl.

a. i den estniska riksorganisationen Isamaaliit (Fosterlandsförbundet) och i det estniska hemvärdet. Om esterna givits tillfälle att fortsätta en oberoende nations liv skulle Hjalmar Pöhl ha kunnat påräkna en plats i det estniska parlamentet. Hans politiska intresse och goda språkkunskaper förde honom även till andra länder, bl. a. som delegat vid internationella kongresser i minoritetsfrågor.

Det politiska intresset hos Hjalmar Pöhl hade ingått en lycklig förening med diplomatisk fallenhet. Han var den borte förhandlaren, antingen det gällde kyrkliga, lokalpolitiska eller allmänt svensk-nationella angelägenheter. Denna sida av Hjalmar Pöhls begåvning kom särskilt till uttryck under de skicksediga ockupationsåren 1940—44. Med skicklighet och personligt mod lyckades han temporärt parera kommunistregimens anstormning mot kyrka och skola inom hembygden. Sitt stora mandatsprov avlade Hjalmar Pöhl emellertid under den tyska ockupationen. Han förstod att utnyttja den nya regimens minst sagt förvirrande byråkratiska system och spårade upp hemliga kanaler för att komma i kontakt med yttvärlden, främst med oroliga stamfränder och landsmän i Sverige. Estlandssvenskarna hade då en enda tanke — att återvända till det gamla moderlandet Sverige. Hjalmar Pöhl var en av dem som åtog sig uppgiften att söka förverkliga denna brinnande önskan. Vilka som främst skall ta åt sig äran av att räddnings- och flyktaktionen kunde genomföras får historikerna utreda. Att Hjalmar Pöhl skickligt och outtröttligt medverkade till att den lyckades är dock allmänt bekant. Han hade modet att i denna kritiska situation bortse från snäva nationella synpunkter. Med denna s. k. legala estlandssvenska överflyttning räddades också många estniska intellektuella, människor som annars skulle ha gått ovissa öden till mötes i sitt hemland.

Esterna har inte heller glömt sin välgörare. Estniska röda korset har förlänat honom sitt förtjänsttecken, han har utsetts till hedersledamot i åtskilliga estniska samfund och rönt uppskattning på många sätt.

En man som under de värsta ofärdsåren av det andra världskriget ständigt befunnit sig på resande fot — i Reval, Helsingfors, Berlin, Stockholm och arbetat under pressande förhållanden — borde, kan det tyckas, ha velat njuta sitt otium, när räddningsaktionen äntligen var slutförd hösten 1944. Men Hjalmar Pöhl sökte inte upp ett lugnt pastorat eller någon annan rofylld sysselsättning. I tjugo års tid — fram till det ögonblick då han hastigt rycktes bort i Mariehamn kort före midsommaren 1964 — utvecklade han en helt otrolig verksamhetsiver, rörlighet och uthållighet. Han var nu med om att stifva estniska församlingar bland landsmän i Sverige. Redan 1944 verkade han som flyktingpräst inom Stockholms, Göteborgs, Lunds och Växjö stift. 1954 valdes han till kyrkoherde för södra Sveriges estniska församling, där församlingsuppdragen förde honom till Köpenhamn och ända till Paris. Han var samtidigt också förordnad som präst inom den svenska kyrkan i Lunds stift. Att klara en sådan prästerlig tjänst kräver järnhälsa, stor offervilja och fallenhet för uppgiften. Allt detta ägde Hjalmar Pöhl.

Arbetsprestationerna inom det kyrkliga arbetet framstår ännu mer imponerande om man beaktar, att Hjalmar Pöhl under sina Sverigeår ägnat alla lediga stunder åt vidareutbildning och kvalificerat forskningsarbete. 1952 avlade han en fil. kand.-examen, redan två år senare blev han teologie licentiat och 1956 var han färdig med en filosofie licentiatexamen även i ämnet sociologi. Det måste djupt beklagas att han inte blev i tillfälle att framlägga sin doktorsavhandling i sociologi om flyktingarnas anpassningsproblem i skilda samhällsstrukturer. Samtliga examina avlade Hjalmar Pöhl vid universitetet i Lund men han förlade en del av sina studier bl. a. till Storbonne-universitetet i Paris.

Hjalmar Pöhl var en ovanligt flitig resenär. Han företog studie- och rekreationsresor till Bibelns länder, Afrika och flera europeiska länder och åtog sig delegatuppdrag för kyrkan som förde honom till New Dehli, Rom, München, Helsingfors, Genève och andra städer. Överallt var han den vakne iakttagaren som sedan på ett fängslande sätt förmedlade sina iakttagelser till stora auditorier eller den intima vänkretsen.

Det är allmänt bekant hur Hjalmar Pöhl växte sig in i rollen som familjens överhuvud sedan fadern rycktes bort vintern 1930 och att han ägnade de sina en aldrig svikande omsorg. Han hade alltid tid och intresse även för sina vänner och var en flitig brevskrivare. Nöje och avkoppling fann han kanske främst i musiken. Hjalmar Pöhl har tonsatt många dikter och även komponerat längre musikstycken. Hans under kriget tillkomna "Vårblomstring" har framförts i Sveriges radio.

Hjalmar Pöhl kom i Sverige att i stor utsträckning verka bland våra estniska landsmän, men

Hjalmar Pöhls jordfästning

Prosten Hjalmar Pöhls jordfästning ägde rum måndagen den 22 juni 1964 i den underbart vackra S:t Peters klostrets kyrka i Lund. Kyrkan var till trängsel fylld av anförvanter och vänner till den bortgångne. Agendan, som upptog psalmerna 331, 377, 560 och 567 var tryckt på estniska och svenska. Högtiden inleddes med att den estniska kyrkans ärkebiskop höll en predikan från predikstolen, varefter pastor Arthur Johanson talade på svenska. Vid altaret officierade förutom ärkebiskopen även den bortgångnes svärfader prosten Martin Ots samt prosten Bertil Åstrand från Lund. Vid kistan stod en hedersvakt av åtta unga ester, och kyrkans kor var överfullt av blommor och kransar, de flesta med band i Estlands färger. En lång rad representanter för de estniska församlingarna i södra Sverige, som betjänats av Hjalmar Pöhl, var närvarande, och det genomgående temat i alla talen var den stora saknad de nu kände samt en rik tacksamhet för Hjalmar Pöhls ovärderliga gärning bland dem. Svenska Odlingens Vänner representerades av mångårige sekreteraren i föreningens centralstyrelse, den bortgångnes vän och arbetskamrat inom Revals svenska församling, Andreas Stahl, som framförde föreningens minnesord.

Änkefru Pöhl hade som motto för sin makes liv låtit trycka orden: "Jag har kämpat den goda kampen, jag har fullbordat mitt lopp, jag har bevarat tron".

På kyrkogården i Lund dit en stor skara samlades höll ärkebiskop Lauri ett tal, där han framförde sitt tack och sitt farväl till en trogen tjänare i Estlands kyrka. Vidare talade fru Margareta Pöhl och en del andra vänner. Enligt den sed som vi har i Estland fram-

hans livliga intresse för det estlandssvenska området är omvitnat. Inom Svenska Odlingens Vänner och i Estlandssvenskarnas förening i Stockholm var han en ofta anlitad och uppskattad föredragshållare och medlem. Kustbon hade i honom en trägen medarbetare. Hjalmar Pöhl hade sedan barndomen fått lära sig uppskatta det arbete Riksföreningen för svenskhetens bevarande i utlandet uträttade för svenskar i församlingen, ej minst bland Estlands svenskar. Vid sin bortgång var Hjalmar Pöhl ordförande i Riksföreningens Lundaavdelning. Det var främst detta förtroendeuppdrag som förde honom till Mariehamn.

En sällsynt mångsidig, begåvad, vital och generös man har gått bort. Estlandssvenskar, ester, talrika rikssvenska vänner och många fränder ute i världen saknar och sörjer Hjalmar Pöhl.

Hjalmar Pöhls närmaste är maken Eha, fil. kand. och bibliotekarie vid Universitetsbiblioteket i Lund, brodern Ivar, teol. dr i Zürich och systrarna Ingeborg Mihkelson och Karin Fölsch samt syskonbarn.

Svenska Odlingens Vänners minnesord över Hjalmar Pöhl

En av de våra har gått bort. Tung sorg lägger sig över våra sinnen.

Hjalmar Pöhl var en märklig man med ett vittfamnande verksamhetsområde och en ovanlig vilja att verka. Det är naturligt, att vi i detta ögonblick, då vi särskilt djupt känner sorgen över hans för tidiga bortgång, först drar oss till minnes hans gärning bland oss svenskar i Estland, ty med envar av de män som verkade där dör ett stycke av vår estlandssvenska folkgrupps förgångna. I fråga om minnen från Estland, om skeendet där och om drivkrafterna bakom detta hade Hjalmar Pöhl tvivelsutan mycket att berätta — tyvärr blev det dock aldrig berättat. Vi minns emellertid honom: den ständigt aktive och positive, i kyrka, i skola, i föreningsliv. Han hade genom sin — också för tidigt bortgångne — fader ett rikt kultur- och traditionsarv att förvalta. Hans egna rika personliga utrustning — hans mångsidiga begåvning och vinnande personlighet — förde honom också snabbt fram till betydelsefulla uppgifter inom kulturlivet.

Under ofärdsåren gjorde Hjalmar Pöhl en märklig insats för den estlandssvenska folkgruppens räddning, en insats som vi i dag varmt vill bringa i åtanke.

Hjalmar Pöhl var svensk och kände sig som svensk. Men i detta låg ingen trångbröstad nationalism. Liksom han i kyrkligt avseende omfattade den ekumeniska tanken hyllade han i fråga om den mänskliga sammanlevnaden det internationella samarbetets principer. Detta har han också på flerfaldiga sätt visat med sin livsgärning.

Estlandssvenskarnas gamla kulturförening Svenska Odlingens Vänner, i vilken den bortgångne själv under många årtionden varit verksam, bringar härmed hans minne sin hyllning och betygar sin sorg över denne framstående medlems hastiga och tragiska bortgång.

Hjalmar Pöhl, ditt minne skall leva.

förde sedan alla de närvarande sitt farväl genom mullkastning på kistan. Det blev en gripande högtid, då man dröjde länge vid graven för att visa sin vördnad för den käre som man nu bäddat i jordens famn. Ett liv fyllt av arbete, skiftande erfarenheter, välsignad tjänst för andra och en vänskap som varit berikande, var nu ändat.

Stilla skildes vi från kyrkogården för att under en stunds samvaro på Grand hotell få ytterligare befästa minnet av vår gemensamme vän. Docent Ivar Pöhl hälsade där gästerna, och alla de närvarande förnam tacksamhet över den rika och vemodiga högtid de varit med om.

För de många estniska grupper, som i Hjalmar Pöhl ägde en herde och ledare, är tomrummet efter den bortgångne mycket stor. Även vi inom den estlandssvenska gruppen känner tacksamhet för Hjalmar Pöhls gärning. Ingen av oss vet, hur mycket han burit i tunga, kritiska tider av bördor som genom hans ställning i svenskbygden lades på hans axlar. Må Guds ljusa frid hägna de efterlevande och hjälpa dem att fullfölja den gärning som Hjalmar Pöhl begynt. /Arthur Johanson

Jubileumshögtid

Med anledning av att tjugo år förflutit sedan den estlandssvenska folkgruppen återvände till Sverige, firas en

Minnes- och tacksägelsehögtid
i Immanuelskyrkan, Tulegatan 3, Stockholm
lördagen den 10
och söndagen den 11 oktober 1964

Medverkande:

Pastor PER WÅRDING
Missionsföreståndare
GÖSTA NICKLASSON
Fil. D:r EDVIN LAGMAN
Rektor SIGFRID HOAS
Pastor ARTHUR JOHANSON

Program lördagen den 10 oktober kl 17
i Immanuelskyrkans lilla sal

MINNENAS AFTON

Tal av Johan Hammermann

Gösta Nicklasson

Sigfrid Hoas

Samkväm med servering

PROGRAM

vid gudstjänsten i Immanuelskyrkan
söndagen den 11 oktober kl 11

Inledning: Per Wårding

Predikan: Arthur Johanson

PROGRAM

vid högtidsgudstjänsten i Immanuelskyrkan
söndagen den 11 oktober kl 15

Ledare: Arthur Johanson

Tal av Edvin Lagman

Predikan av Sigfrid Hoas

Tal av Arthur Johanson

Avslutningsord av John Rönnerberg

Vänner från när och fjärran hälsas välkomna till vår högtid. Är Ni förhindrad att närvara sänd då gärna en skriftlig hälsning till vår högtid.

Adress: Arthur Johanson, Immanuelskyrkan, Tulegatan 3, Stockholm.

Johan Hammermann Arthur Johanson

Berättelse

över verksamheten inom föreningen Svenska Odlingens Vänner från årsmötet 1963 till årsmötet 1964.

Styrelsen har under det gångna verksamhetsåret haft följande sammansättning:

ordförande: Edvin Lagman,

ledamöter, valda för tiden intill årsmötet 1966: Richard Aman, Einar Hamberg, Alfred Heldring och Johan Vallin, till årsmötet 1965: Hugo Mickelin, Ivar Pöhl och Albert Vesterby, till årsmötet 1964: Lars Broman, Anders Lindkvist, Anders Stenholm och Viktor Aman.

Styrelsen har inom sig utsett till vice ordförande Anders Stenholm, sekreterare Viktor Aman, skattmästare Lars Broman och klubbmästare Anders Lindkvist.

Föreningens revisorer har varit Christina Stenholm och Ingvald Erunberg med Ivar Stahl och Anders Sarberg som suppleanter.

Antalet föreningsmedlemmar har under verksamhetsåret varit omkring 400.

Under verksamhetsåret har styrelsen hållit två protokollförda sammanträden.

Föreningens tidskrift Kustbon har under år 1963 utkommit med fyra nummer. Redaktör och ansvarig utgivare har varit Edvin Lagman och redaktionssekreterare Lars Broman. Antalet prenumeranter var omkring 1400.

Föreningens årsmöte hölls söndagen den 25 augusti i Baggensalen, Saltsjöbaden. 50 medlemmar deltog jämte ett större antal andra estlandssvenskar. Efter årsmötet följde paus för kaffe och samtal. Många deltagare hade under tiden anlänt, och solen lyste fram. Hembygdsdagens program inleddes med hälsningsord av föreningens ordförande, varpå Lilian Blee-Pettersson sjöng till ackompanjemang av sin syster Synnöve. Adjunkt Sven Boräng talade om den tid, då han var lärare vid Svenska gymnasiet i Hapsal. Bland åhörarna var många av hans dåtida elever. Gammal-Svenskbybon Jan Utas berättade episoder och läste en dikt på sin gamla hemdialekt, som de flesta närvarande nu hörde för första gången. Man blev överraskad av likheten med ormsösvenskan. — Den programbundna delen av dagen slutade med Modersmålets sång. Därefter spelade Runar Grenfeldt till dans. Frivillig kollekt täckte dagens utgifter.

Föreningens höstsamkväm ägde rum lördagen den 9 november i Margaretaskolans festvåning på Adolf Fredriks Kyrkogata i Stockholm. Vice ordföranden Anders Stenholm var kvällens ledare. Programmet upptog en serie bilder från Hapsal och Nuckö med kommentarer av Viktor Aman; Ingrid Mickelin spelade piano och Anders Stenholm visade en följd av sommarbilder från Danmark. Lokalen, som varit vår mötesplats under många år, börjar numera bli för trång för våra sammankomster, men eftersom antalet deltagare inte i förväg kan beräknas, vill man ogärna överge en lokal av denna beskaffenhet och med detta läge.

Andra delen av En bok om Estlands svenskar är under tryckning. Den avslutande tredje delen förberedes.

Föreningens inkomster har bestått av medlemsavgifter, av överskott från föreningens publikationer samt av räntor. Verksamheten har under 1963 lämnat ett överskott på kr 3.178: 79 mot kr 6.636: 38 året förut — minskningen

FAMILJENYTT

Födda

Sara Katarina född den 14 juli 1964 i Anderstorp, dotter till Kerstin och Edgar Friberg.

Döda

Änkefru Maria Berggren, född Grundström den 20 maj 1880 på Ormsö, avled den 13 juni 1964 i Kuddby.

Änkefru Lena Koinberg, född Thomsson den 2 okt. 1879 i Rickul, avled i febr. 1958 i Stockholm.

Änkefru Maria Koinberg, född Zeisig den 16 dec. 1874 på Nuckö, avled i mars 1955 i Nyköping.

Änkefru Agneta Lundström, född Berggren den 25 juli 1889 på Ormsö, avled den 19 april 1956.

Änkefru Maria R Emmelman, född Ahlberg den 12 jan. 1890 på Ormsö, avled den 2 aug. 1964 i Tullinge.

Änkefru Agneta Rönnkvist, född Andersin den 20 juni 1882 på Ormsö, avled den 21 maj 1964 i Stockholm.

Änkefru Leontine Schönberg, född Mathisen den 29 juni 1907 på Nuckö, avled den 27 juli 1964 i Sollen-tuna.

Fru Agneta Strindlund, född Appelblom den 19 aug. 1914 på Ormsö, avled den 10 juli 1964 i Stockholm.

Johan Vesterlin, född den 6 juni 1890 på Ormsö, avled den 30 april 1964 i Täby.

Fröken Maria Fagerlund, född den 17 okt. 1884 i Rickul, avled den 13 mars 1963 i Kristinehamn.

För alla blommor och vänliga besök
vid vår Fars

Anders Lindkvist

sjukbädd och för den vackra blomstergården vid hans bår ber vi att till alla, som vi ej kan nå på annat sätt, härmed få framföra
vårt varmaste tack!

BARNEN

beroende på att färre böcker sålts än föregående år. Balansräkningen 31 december 1963 slutar på kr 28.926: 88 mot kr 24.762: 54 under närmast föregående år.

Föreningen har genom sina styrelsemedlemmar låtit sig representeras vid olika tillfällen. Genom Lars Broman och Hugo Mickelin har föreningen varit representerad i styrelsen för stiftelsen Kustbohemmet. Av betydelse har även de goda förbindelserna med Riksföreningens Estlandsutskott varit.

Föreningens och Kustbons adress har varit Eknäsvägen 2, Stockholm K, och beträffande boken även Farstavägen 17, Farsta.

Slutligen vill styrelsen till alla, som främjat föreningens verksamhet, framföra sitt varma tack.

Stockholm i september 1964.

STYRELSEN

Min älskade Maka,
vår kära uppoffrande Mamma

Gertrud Bergström

född den 8 jan. 1898
har lämnat oss i djupaste sorg och saknad.
Hägersten 13 juni 1964.

ANDERS

Anders och Ragnhild
Maria och Oscar

Edvin
Barnbarn

Övrig släkt och vänner

*Lilla mor som gått ur tiden,
Dina ögon slutits har.
Ljuv blev vilan efter striden
Prövad som du ofta var.
Mor, vårt hem blir ej detsamma,
Sdan du är lagd i grav.
Tack för allt, vår lilla Mamma
Tack för allt du för oss var.*

Vår kära Mor
och Mormor

Lena Heldring

f. Vikman
* 8/5 1880 i Rickul † 9/8 1964 i Eskilstuna
har lämnat oss, broder, släkt och vänner
i djup sorg och saknad

BARNEN

Barnbarn och Barnbarnsbarn

*Tack, kära Mor, för de många stegen
för oss i världen Du trampat har
Hav tack för allt vad Du oss skänkt
och vad för oss Du varit har.*

Min älskade make, vår käre bror,
sväger och svärson

Hjalmar Pöhl

* 24 februari 1908 i Reval
† 12 juni 1964 i Mariehamn

EHA

Ingeborg och Johannes
Aune Kristina

Ivar och Margareta
Hans Jan-Gordon Olle

Karin och Heinz
Verner

Martin och Maria

*Det liv är inte längst
Som längst har varat,
Den levat längst
Som fyllde livet bäst.
Den är ej rikast
Vilken mest har sparad,
Nej, den är rikast
Som har givit mest.*

Vår kära Moster

Katarina Stenros

f. Ahlström
* 26/2 1872
† 30/7 1964

har lämnat oss, sörjd och saknad.

SYSKONBARNEN

övrig släkt och vänner

Jordens oro viker
för den frid som varar.
Graven allt förlikar,
himlen allt förklarar.

Vår älskade Far, Morfar och Farfar

Andreas Strandberg

* 4 april 1883 i Nuckö, Estland,
har i dag lämnat oss.
Hägersten den 30 juni 1964.

INGEBORG och MANFRED

BRUNO och META
ALICE och LEO

Barnbarnen

Min älskade Dotter
vår kära Syster

Agneta Åkerman

* 23/5 1919
† 4/8 1964

Sörjd och saknad av
MOR, SYSKON
släkt och vänner.

Det brister en sträng här nere
när Herren hämtar hem
en själ till den vita skaran
i fridens Jerusalem.

Vår kära Mor

Tio Blees

född Tanseri

född 11/10 1870 i Klottorp

har i dag lugnt och stilla insomnat.

Sörjd och saknad av oss, övrig släkt och vänner.

Eskilstuna den 10/8 1964.

BARNEN

Barnbarn

Barnbarnsbarn

*Aldrig komma vi att glömma
Vad Du gjort i gången tid
Tack för all din omsorg ömma
Tack du kära sov i frid.*

Min käre Make,
vår käre Far och Farfar

Robert Enggrön

född den 30 augusti 1894 Stora Rågö
har lämnat oss, syskon, släkt och vänner.
Rådmanö den 29 juni 1964.

MARTHA

Hjalmar och Ingrid

Eva

Endel och Irene

Gunnar

*Flitigt har du alltid strävat
och för mödor aldrig bävat
tills du inte kunde mer.
Aldrig skola vi väl glömma
vad du gjort i gången tid,
Tack för all den omsorg ömma,
Tack du kära, sov i frid.*

Min älskade Make, vår käre Far

Mats Brunberg

* 16 juli 1874

insomnade stilla i dag.

Djupt sörjd och saknad av oss,

övrig släkt och vänner.

Jakobsberg 13 juni 1964

EVA

Barn

Barnbarn

Barnbarnsbarn

*Sakta kom döden
Den kom som en vän.
Han tog Dig vid handen
Och förde Dig hem.*

Min älskade Make

Johan Fagerros

* 13 maj 1909

Älskad och saknad av mig,
moster, morbror, övrig släkt och vänner.
Älvsjö den 1/7 1964.

ELVINE

*Stilla, så stilla, mörkret förgår
Dagen inbryter i midnattens spår.
Ljuset har vunnit, vinner alltmer
Eviga sol! Nu din strålgans jag ser.*

Vår kära Mor

Eva Brunberg

född 12/3 1881

insomnade stilla i dag.

Sörjd, saknad och i ljust minne bevarad

av oss, övrig släkt och vänner.

Jakobsberg den 20 augusti 1964.

BARNEN

Barnbarn

Barnbarnsbarn

*Far har räckt ut handen
Mor har fattat den.
Och på andra stranden
mötas de igen.*

Min älskade Make
vår käre Far och Morfar

Hans Grundsten

* 27/11 1889 † 30/7 1964

Djupt sörjd och saknad av oss,
syster, släkt och vänner.

MARIA

Maria och Anders

Pauline och Gösta

Eveline och Valle

Barnbarnen

*O sälla tid då vi förenas åter
Från livets slitningar och dödens kval
Då Herren Jesus portarna upplåter
Till glädjens hem och Lammets bröllopsal.*

Edvin Valdemar Hedenström

* 7 mars 1925

min älskade Make, vår kära lilla Pappa,
lämnade oss genom olyckshändelse
den 9 maj 1964.

Outsägligt sörjd och saknad av oss, Mor,
systerar och svågrar, övrig släkt och vänner.
Bromma den 23 juli 1964.

INGEGERD

Per Lena

*Varför gick allting så hastigt,
Din tid var väl ännu ej slut,
det frågar vi alla förgäves,
men svaret vet endast Gud.*

Min älskade Hustru, vår kära Mor

Lovisa Mihlberg

född den 19/12 1881

har den 20/8 1964 lugnt och stilla
insomnat i Rotebo.
Djupt sörjd och saknad.

ANDERS

Ida och Johannes

Johannes och Elvine

Valfrid och Birgit

Barnbarnen

Övrig släkt och vänner.

*Vad är all jordens möda emot den sabbatsro,
som väntar Jesu vänner i fridens sälla bo!
Blott några dagar bära sitt Kors i Jesu spår,
och sen en evig ära, ett evigt jubelår.*

Vår käre Far
Farfar och Morfar

Anders Lindkvist

* 14 oktober 1884

† 4 juli 1964

Älskad Saknad

KARIN och ALGOT
ANDERS och ANNA-LISA
EMIL och AINA
INGRID och ANNE
INGVAR och MARGIT

Barnbarnen

*Du möter oss ej mer som förr
välkomnande vid hemmets dörr
— där hörs ej mer Din stämma —*

Minnets förbliver

Vår kära Mor och Farmor

Maria Peterberg

* 24/3 1885

† 20/6 1964

Innerligt sörjd och saknad av oss,
systerbarn, övrig släkt och vänner.

JOHANNES och MARIA

Claes

*Tack kära Mor för de tusen stegen
för mig i världen Du trampat har.
Du gick den längsta, den tyngsta vägen
och alltid redo att hjälpa var.*

Vår kära Mor
Mormor och Farmormor

Magdalena Melders

* 1/11 1873

har stilla lämnat oss, innerligt
sörjd och saknad.

Tjelders i Boge den 31 juli 1964.

MARTA MELDERS

ISAK MELDERS

Barnbarn, barnbarnsbarn

Släkt och vänner

Sv. ps. 287: 1.

*Herre, jag vill bida
Stilla vid den port . . .*

Min älskade Mor,
Svärmor, vår kära Farmor

Gertrud Sjöman

född Ahlström

* 15/1 1879 på Ormsö

† 12/6 1964 på Rosenlund

har i dag lugnt och stilla insomnat,
i ljusst minne bevarad av oss,
övrig släkt och många vänner.

JOHAN och MARIA

Ulla, Birgitta och Ann-Charlotte

*Stilla Du somnade in från världen,
soliga minnen Du lämnade kvar.
Tårfyllda ögon Dig följer på färden.
Tack, kära Mor, för all kärlek Du gav.*

Bemärkelsedagar

95 år

Kersti Thomsson, född den 12 okt. 1869, Rickul
Johan Lindkvist, född den 27 okt. 1869, Ormsö

90 år

Mats Åkerblad, född den 8 okt. 1874, Rickul
Anders Bäckman, född den 20 nov. 1874, Ormsö

85 år

Katarina Widgren, född Järnström den 29 okt. 1879,
Ormsö
Gertrud Pihl, född den 6 dec 1879, Ormsö
Lars Hamberg, född den 19 dec. 1879, Ormsö

80 år

Lena Kopparberg, född den 18 okt. 1884, Rickul
Birgitta Hamberg född Öman den 20 okt. 1884, Ormsö
Anna Lindström, född Mihkels den 20 okt. 1884, Hapsal
Mari Åkerblad, född Åkerblad den 27 okt. 1884, Rickul
Maria Vesterbom, född den 31 okt. 1884, Rickul
Julius Nurmela, född den 7 nov. 1884, Reval
Anna Maria Johansson, född Lundgren den 16 nov.
1884, Lustifer
Maria Brunberg, född Vesterman den 18 nov. 1884,
Rickul
Lovisa Ahlberg, född Vesterbom den 23 nov. 1884,
Rickul
Pauline Engblom, född Hamm den 23 nov. 1884, Vippal
Agneta Selin, född den 24 nov. 1884, Ormsö
Johan Talberg, född den 10 dec. 1884, Rickul
Maria Bäckman, född Berggren den 13 dec. 1884, Ormsö
Johan Fällin, född den 14 dec. 1884, Ormsö

75 år

Johannes Soogna, född den 1 okt. 1889, Vippal
Hans Murman, född den 2 okt. 1889, Ormsö
Ida Sofia Schneider, född Bro den 13 okt. 1889, Reval
Elisabeth Dorotea Lorentz, född Mickus den 14 nov.
1889, Runö
Roman Tammik, född den 27 okt. 1889, Nargö
Gertrud Alström, född Ahlström den 7 nov. 1889, Ormsö
Juuli Fulkan, född Lappermann den 10 nov. 1889, Vippal
Ketzia Johanson, född Westerberg den 12 nov. 1889,
Reval
Alexander Strömkvist, född den 16 nov. 1889, Rickul
Lovisa Ekman, född Besterman den 12 dec. 1889, Rickul
Maria Seppel, född Luhn den 22 dec. 1889, Nuckö
Lovisa Heyman, född Fagerlund den 23 dec. 1889, Rickul
Anders Stenholm, född den 25 dec. 1889, Ormsö
Lars Öman, född den 27 dec. 1889, Ormsö

70 år

Brita Maasik, född Lundgren den 10 okt. 1894, Reval
Hans Lilja, född den 16 okt. 1894, Ormsö
Larissa Martinsson, född Aleksinski den 23 okt. 1894,
Reval
Agneta Sandell, född Carlström den 31 okt. 1894, Ormsö
Johannes Veski, född den 4 nov. 1894, Nämme
Eduard Priskus, född den 6 nov. 1894, Harku
Katarina Hammerman, född den 11 nov. 1894, Ormsö
Maria Saare, född Raun den 15 nov. 1894, Reval
Mina Reets, född Brun den 25 nov. 1894, Nuckö
Maria Öman, född Förberg den 4 dec. 1894, Ormsö

Maria Timmerman, född Grönberg den 19 dec. 1894,
Nuckö
Maria Grönstrand, född Moll den 22 dec. 1894, Orro/
Ormsö
Aduard Akk, född den 25 dec. 1894, Reval
Katarina Sandell, född Glad den 25 dec. 1894, Ormsö

60 år

Rosine Amanda Kalmus, född Usland den 1 okt. 1904,
Reval
Olga Brus, född den 4 okt. 1904, Rickul
Hans Grönman, född den 4 okt. 1904, Ormsö
Edvard Mathiesen, född den 7 okt. 1904, Nuckö
Hans Bergström, född den 8 okt. 1904, Ormsö
Ida Bergqvist, född Vesterbom den 11 okt. 1904, Rickul
Voldemar Berg, född den 11 okt. 1904, Reval
Hugo Berkman, född den 17 okt. 1904, Nuckö
Voldemar Vibusk, född den 2 nov. 1904, Nuckö
Oskar Tammesaar, född den 9 nov. 1904, Nuckö
Rosette Grönlund, född Nyman den 19 nov. 1904, Råg-
öarna
Lars Rönberg, född den 21 nov. 1904, Ormsö
Heinz Albert Fölsch, född den 29 nov. 1904, Reval
Ruben Klippberg, född den 29 nov. 1904, Rickul
Axel Marks, född den 6 dec. 1904, Odinsholm
Leopold Reets, född den 8 dec. 1904, Nuckö
Alice Albertina Kosker, född den 8 dec. 1904, Balti-
schport
Maria Hamberg, född Friberg den 20 dec. 1904, Ormsö

50 år

Hilda Vesterblom, född Albert den 2 okt. 1914, Nuckö
Osvald Nyman, född den 3 okt. 1914, Rågöarna
Militsa Reial, född Fridolin den 8 okt. 1914, Reval
Isak Dreijer, född den 10 okt. 1914, Runö
Gunnar Erik Heyman, född den 12 okt. 1914, Rickul
Olga Kübar, född Lindström den 13 okt. 1914, Vippal
Katarina Bäckman, född den 20 okt. 1914, Ormsö
Fredrik Österman, född den 20 okt. 1914, Runö
Voldemar Luks, född den 23 okt. 1914, Rickul
Sigismund Korton, född den 24 okt. 1914, Reval
Magda Luise Engman, född Rüütel den 28 okt. 1914,
Reval
Maria Sarberg född Bäck den 28 okt. 1914, Ormsö
Jakob Gran, född den 6 nov. 1914, Runö
Arnold Paljasmaa, född den 7 nov. 1914, Vippal
Robert Brun, född den 17 nov. 1914, Nuckö
Martha Brandten, född Koolmeister den 30 nov. 1914,
Rickul
Elfride Vibusk, född Blees den 1 dec. 1914, Nuckö
Alexander Algot Dans, född den 3 dec. 1914, Rickul
Johannes Bogberg, född den 6 dec. 1914, Ormsö
Irmgard Weckman, född den 12 dec. 1914, Reval
Melita Vestersten, född Vesterblom den 21 dec. 1914,
Nuckö
Anders Lindström, född den 23 dec. 1914, Ormsö
Edelgarde Medea Tarvas, född Orntlich den 25 dec. 1914,
Reval
Adele Engman, född Vast den 27 dec. 1914, Nuckö